

A nevetés mint háttércsatorna-jelzés, kontextualizációs utasítás és a perspektivizáció eszköze

Hámori Ágnes (MTA NYTI)

A nevetés a nyelvészet határterületéhez sorolható jelenség, mellyel viszonylag kevés nyelvészeti kutatás foglalkozik, s ezek is legtöbbször a társas kapcsolatok alakításának eszközeként, főleg a vidámság vagy barátságosság jelzéseként mutatják be, ám a nevetés más és jóval összetettebb funkciókkal is bír. A nevetés a társalgásban több szempontból is vizsgálható; az előadás egy funkcionális szemléletű – vagyis a nyelvhasználatra és a jelentéslétrehozás folyamatára koncentrálo – kognitív pragmatikai megközelítésben tárgyalja. A nevetés szorosan kapcsolódik a nyelvi humor jelenségéhez, azonban a kettő nem jár feltétlenül együtt, ezért az előadás a humor (a pragmatikában alaposabban feldolgozott) kérdéskörét csak kismértékben érinti, és inkább a nevetésnek az interperszonális viszonyok alakításában, valamint a jelentésfeldolgozásban és a figyelemirányításban játszott szerepére összpontosít.

Az előadás először a nevetés legfontosabb jellemzőit tekinti át, elsősorban a társalgáselemzés megközelítései alapján, majd kitér a főbb idevágó fogalmakra (pl. háttércsatorna-jelzés, kontextualizáció, perspektivizáció). Ezután valós diskurzusokból gyűjtött példák és szakirodalmi adatok alapján megkísérli bemutatni a társalgásbeli nevetés főbb típusait és ezek funkcióit. Itt a társas kapcsolatok kezelése mellett a nevetésnek egy eddig kevésbé tárgyalt aspektusa: kontextualizációs utasításként, illetve a perspektivizáció és a figyelemirányítás eszközeként játszott szerepe kerül részletesebb bemutatásra. Az előadás részben a diskurzuselemzésnek és pragmatikának a nevetést is érintő klasszikus és újabb elméleteire és fogalmaira (háttércsatorna-jelzés, fordulás szerkezet, kontextualizáció) támaszkodik (pl. Jefferson— Sack—Schegloff 1977, Gumperz 1982, Glenn 2003, Holt 2013) részben pedig a kognitív pragmatika megközelítésére (a nyelvhasználat mint társas és mentális kooperáció, figyelemirányítás, perspektivizáció) (Clark 1996, Verschueren 1999, Tátrai 2011), bemutatva összekapcsolásuk lehetőségét és a kognitív pragmatikai fogalmak jó alkalmazhatóságát a nevetés jelenségének leírásában.

Clark, Herbert C. 1996. *Using Language*. Cambridge. Cambridge University Press.

Glenn, Phillip 2003. *Laughter in Interaction*. Cambridge University Press. Cambridge.

Gumperz, John 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge. Cambridge University Press.

Holt, Elizabeth 2013. Conversation analysis and laughter. In C. A. Chapelle (szerk.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford, U.K.: Wiley-Blackwell. 1033–1038.

Jefferson, Gail – Sacks, Harvey – Schegloff, Emanuel 1977. Notes on laughter in the pursuit of intimacy. In Graham Button – John R.E. Lee (szerk.) *Talk and social Organisation*. Clevedon: Multilingual Matters. 152–205.

Tátrai Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába*. Tinta Kiadó. Budapest.

Verschueren, Jef 1999. *Understanding Pragmatics*. London – New York – Sydney – Auckland: Arnold.